

Руслан Мотиль

аспірант кафедри фінансів ім. С. І. Юрія,
Західноукраїнський національний університет, м. Тернопіль
Науковий керівник: д.е.н., професор Богдан Малиняк

ЗАСАДИ ФІНАНСОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ РОЗВИТКУ СІЛЬСЬКОГО ГОСПОДАРСТВА В УМОВАХ ІНТЕГРАЦІЇ УКРАЇНИ У ЄВРОПЕЙСЬКИЙ ПРОСТІР

У сучасних умовах сільське господарство залишається однією з ключових сфер економічної стійкості України, оскільки воно забезпечує продовольчу безпеку, зайнятість у сільських територіях, валютні надходження та інтеграцію національної економіки у світові продовольчі ринки. Водночас повномасштабна війна суттєво змінила умови функціонування аграрного сектору. Зокрема, виробники стикаються з руйнуванням матеріально-технічної бази, мінуванням земель, порушенням логістики, зростанням вартості ресурсів, браком обігового капіталу та підвищеними інвестиційними ризиками. За оцінкою RDNA4, потреби аграрного сектору у відновленні та реконструкції на 2025–2035 рр. становлять близько 55,45 млрд дол. США, тоді як прямі збитки оцінено у 11,24 млрд дол. США, а втрати – у 72,69 млрд дол. США [1].

Під впливом процесів євроінтеграції в Україні формується нова логіка фінансового забезпечення аграрного розвитку. Угода про асоціацію між Україною та ЄС передбачає співробітництво у сфері сільського господарства та розвитку сільських територій шляхом поступового зближення політик і законодавства, підвищення конкурентоспроможності галузі, прозорості ринків, підтримки інновацій, дорадництва та сталого виробництва [2]. Відтак, фінансова політика у сільському господарстві має бути спрямована не лише на компенсацію воєнних втрат, а й на структурну модернізацію сектору відповідно до європейських підходів.

Першою засадою фінансового забезпечення має бути стратегічна спрямованість підтримки. Йдеться про перехід від фрагментарного розподілу коштів до фінансування цілей довгострокового розвитку, зокрема, відновлення виробничих потужностей, модернізації переробки, розвитку доданої вартості, відновлення зрошення, розмінування земель, підтримки малих і середніх виробників, екологізації виробництва та підготовки до участі в механізмах Спільної аграрної політики ЄС. Європейська комісія у звіті щодо України за 2024 рік зазначила, що Україна перебуває на ранній стадії підготовки у сфері сільського господарства та розвитку сільських територій, а серед рекомендацій визначено впровадження Стратегії розвитку сільського господарства та сільських територій до 2030 року, посилення адміністративної спроможності, використання Державного аграрного реєстру для програм підтримки та розвиток системи даних щодо сталості фермерських господарств [3].

Другою засадою є поєднання державного, міжнародного та приватного фінансування. Оскільки в умовах війни власні ресурси аграріїв значно обмежені, то критично важливими є доступні кредити, державні гарантії, компенсація

відсоткових ставок, гранти міжнародних партнерів і спеціальні інвестиційні програми. За оцінками Світового банку, банківські кредити під час війни стали основним джерелом фінансування аграрного сектору, а програма доступного кредитування «5–7–9» відіграла важливу роль у підтримці виробництва. Водночас фінансовий розрив для аграрного сектору оцінюється приблизно у 21 млрд дол. США, що свідчить про недостатність традиційних джерел фінансування [4].

Третьою засадою є пріоритетність фінансування малих і середніх виробників, особливо у прифронтових, деокупованих і постраждалих громадах. Саме ці виробники часто мають найменший доступ до заставного майна, банківських кредитів і страхового захисту, але водночас забезпечують зайнятість, локальне продовольче постачання та соціальну стійкість сільських територій. У цьому контексті доцільно розвивати грантові програми, мікрокредитування, часткові кредитні гарантії, компенсацію витрат на насіння, добрива, паливо, техніку, зрошення та відновлення тваринництва. FAO у Плані надзвичайного реагування та раннього відновлення для України на 2025–2026 рр. наголошує на підтримці вразливих сільських домогосподарств і дрібних виробників, зокрема через відновлення виробництва, захист засобів до існування, мінну безпеку, реабілітацію земель і раннє відновлення [5].

Четвертою засадою виступає синхронізація із Євросоюзом інструментів фінансової підтримки. Для України важливо поступово наближати систему аграрної підтримки до логіки Спільної аграрної політики ЄС, яка поєднує підтримку доходів фермерів, ринкові заходи та розвиток сільських територій. У 2021–2027 рр. фінансування CAP у ЄС становить 387 млрд євро, з яких 291,1 млрд євро припадає на Європейський фонд гарантування сільського господарства, а 95,5 млрд євро на Європейський сільськогосподарський фонд розвитку сільських територій [6]. Для України це означає необхідність формування прозорої платіжної інфраструктури, системи моніторингу отримувачів підтримки, оцінювання результативності програм, контролю доброчесності та відповідності екологічним і соціальним критеріям.

П'ятою засадою є цифровізація фінансової підтримки та прозорість розподілу ресурсів. Державний аграрний реєстр має стати базовою платформою для адміністрування державної та міжнародної допомоги агровиробникам. Закон України «Про інформаційно-комунікаційну систему «Державний аграрний реєстр» визначає правові засади функціонування цієї системи [7]. За даними Представництва ЄС в Україні, станом на березень 2025 року в Державному аграрному реєстрі було зареєстровано понад 200 тис. користувачів, а у 2024 році через платформу понад 31,6 тис. агровиробників отримали державну допомогу на суму 3,88 млрд грн [8].

Шостою засадою є орієнтація фінансування на відновлення та модернізацію, а не лише на виживання. Підтримка має охоплювати не тільки поточні виробничі витрати, а й інвестиції у зберігання, переробку, логістику, енергоефективність, біоенергетику, точне землеробство, кліматично орієнтовані технології та розвиток ланцюгів доданої вартості. RDNA4 серед потреб аграрного сектору виокремлює фінансування техніки, обладнання, сховищ, рекультивациі пошкоджених земель,

інвестиційних грантів, розвитку ланцюгів вартості та впровадження кліматично розумних технологій [1].

Сьомою засадою є інституційна узгодженість фінансування з євроінтеграційними реформами. Ukraine Facility на 2024–2027 рр. передбачає 50 млрд євро підтримки України, зокрема бюджетну підтримку, інвестиційний фонд і технічну допомогу [9]. Ukraine Facility Plan визначає сільське господарство серед секторів із найбільшим потенціалом для економічного зростання, а також пов'язує фінансування з реформами, прозорістю, координацією донорів і залученням приватних інвесторів [10]. Це означає, що доступ до фінансових ресурсів дедалі більше залежатиме від якості інституцій, дотримання правил доброго врядування, антикорупційних механізмів і здатності держави реалізовувати реформи.

Восьмою засадою має бути ризик-орієнтований підхід до фінансування, адже війна створює специфічні ризики, які традиційні фінансові інструменти не можуть повністю покрити. Тому необхідно розвивати механізми страхування воєнних ризиків, гарантійні фонди, компенсацію втрат від знищення активів, програми підтримки аграріїв у зонах підвищеної небезпеки, а також спеціальні інструменти для відновлення земель після мінування та бойових дій. Без таких механізмів приватний капітал буде обережно входити в аграрний сектор, особливо у постраждалих регіони.

Отже, фінансове забезпечення розвитку сільського господарства України в умовах інтеграції до європейського простору повинно базуватися на таких принципах, як стратегічність, прозорість, адресність, інклюзивність, поєднання державних і приватних ресурсів, орієнтація на європейські стандарти, цифрове адміністрування, екологічну сталість та врахування воєнних ризиків. Практична реалізація цих принципів дасть змогу не лише відновити аграрне виробництво після руйнувань, а й трансформувати його у більш конкурентоспроможну, інноваційну, експортоспроможну та європейську модель розвитку.

Фінансове забезпечення аграрного сектору України в сучасних умовах має виконувати подвійну функцію, як антикризову, так і модернізаційну. Антикризова функція полягає у підтримці виробників, які постраждали від війни, збереженні виробництва, робочих місць і продовольчої безпеки. Модернізаційна функція передбачає структурну перебудову аграрного сектору відповідно до стандартів ЄС, розвиток переробки, екологізацію виробництва, цифровізацію підтримки та підвищення інвестиційної привабливості сільських територій.

За таких умов необхідно виокремити перспективні напрями державної політики, зокрема, розширення грантових і гарантійних програм для малих і середніх виробників; посилення ролі Державного аграрного реєстру; запровадження страхування воєнних і кліматичних ризиків; підтримка переробки та ланцюгів доданої вартості; фінансування розмінування і рекультивациі земель; гармонізація аграрної політики з вимогами Спільної аграрної політики ЄС; підвищення прозорості використання коштів міжнародної допомоги.

Список використаних джерел

1. World Bank, Government of Ukraine, European Union, United Nations. Ukraine Fourth Rapid Damage and Needs Assessment (RDNA4): February 2022 – December 2024. Washington, D.C.:

- World Bank, 2025. URL: <https://documents.worldbank.org/en/publication/documents-reports/documentdetail/099022025114040022>.
2. Угода про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони : Угода від 27.06.2014 // База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/go/984_011
 3. European Commission. Commission Staff Working Document. Ukraine 2024 Report: SWD(2024) 699 final. Brussels, 30.10.2024. URL: https://enlargement.ec.europa.eu/document/download/1924a044-b30f-48a2-99c1-50edeac14da1_en
 4. World Bank. Priorities for Agricultural Support in Ukraine. Washington, D.C.: World Bank, 2024. 26 p. URL: <https://documents1.worldbank.org/curated/en/099062524074615884/pdf/P1801981319afe091b8b71b33b7a901d4e.pdf>
 5. FAO. Ukraine: Emergency and Early Recovery Response Plan 2025–2026. Rome: Food and Agriculture Organization of the United Nations, 2025. URL: <https://openknowledge.fao.org/handle/20.500.14283/cd7950en>
 6. European Commission. The Common Agricultural Policy at a Glance. Brussels: European Commission. URL: https://agriculture.ec.europa.eu/common-agricultural-policy/cap-overview/cap-glance_en
 7. Про інформаційно-комунікаційну систему «Державний аграрний реєстр»: Закон України від 19.09.2024 № 3980-IX // База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/3980-20>
 8. Delegation of the European Union to Ukraine. EU Supports Ukraine’s State Agrarian Register with over 200 000 Users. Kyiv, 02.04.2025. URL: https://www.eeas.europa.eu/delegations/ukraine/eu-supports-ukraine%E2%80%99s-state-agrarian-register-over-200-000-users_en
 9. Regulation (EU) 2024/792 of the European Parliament and of the Council of 29 February 2024 establishing the Ukraine Facility. Official Journal of the European Union. 2024. URL: <https://eur-lex.europa.eu/eli/reg/2024/792/oj/eng>
 10. Cabinet of Ministers of Ukraine. Ukraine Plan 2024–2027. Kyiv, 2024. 331 p. URL: <https://www.ukrainefacility.me.gov.ua/wp-content/uploads/2024/03/ukraine-facility-plan.pdf>